

ՅԵՅՏԵՐԵՐ ԳԻՐ ԼՐՈՅ

ՄԵՆՈՒ ՏԵՐՈՒԹԵԱՆՆ ՕՍՄԵՆԵԱՆ

ԳՈՐԾԻ ՆԵՐՔԻՆ

Սիւշերութեան բարձու աստիճանաւ՝ արտաքին իրաց նորոգ կառավարիչ գործած մեծարու Րիֆաթ փաշային՝ իրեն վսեմ պաշտօնատարութեանը յատկացեալ արքունի հրովարտակը՝ այս սեփերի ամսոյն 12 ին՝ Թագաւորին յատուկ և երեւելի պաշտօնեայնե-
րէն յարգի ի զղէթ պէյ էֆէնտինին հետ վերոյիշեալ փաշային բնակարանը խորհրդեցաւ:

Այս նոյն արքայական հրամանագրին արժանաւոր յարգանքը տեղը տանելու՝ նաեւ շնորհակալութիւն մատուցանելու աղագաւ, նոյն փաշային բնակարանին երկու կողմը պետք եղածին չափ մուղղեցաներով հան-
դերձ կարգադրեալ զօրք գործեցան: Աւ բարձրագոյն դուան երեւելի պաշտօնատարները և գլխաւոր դիւան-
նադարները իրենց աստիճանին նըշաններով իրենց տեղը կանգնեցան, ու մեծաւ հանդիսիւ դիմաւորե-
լով՝ այն յարգի պէյ էֆէնտինին՝ յիշեալ բնակարանը տարին՝ ուր տեղ նոյն արքունի հրովարտակը պէյլիկձի
Շէվքէթ էֆէնտինին՝ ամմէնուն ներկայութեանը կար-
դաց, և ամմէնքն ալ միաբերան՝ Արքային երջանիկ կե-
նացը երկարութեանը համար բարեմաղթութիւններ
ըրին: Աւ այն յարգի անձը՝ սակաւ ինչ հոն նստելէն
յետոյ երբ գնալու եղաւ, հանդիսիւ ուղեորութեան
պարտքն ալ կատարեցին:

Այլեք յառաջ տըպված Լըրոյ գրքին մէջը ինչպէս
որ յիշեցինք, Եպարքոսի խորհրդական և պատերազմա-
կան գործոց տեսուչ (հարպիլէի նազըր) գրովու Արիֆ
պէյ ու Զիւհաի պէյ էֆէնտինները՝ վէհափառ ինքնա-
կալը իւր դէմը բերել տըվաւ, որոնք ալ խոնարհու-
թիւն ընելով շնորհակալութիւն ցոյց տալէն և փառա-
ւորվելէն յետոյ՝ ետ դարձան:

Բարեխնամ ինքնակալը որոյ Թագաւորութիւնը ընդ-
երկայն աւուրս տեսցէ, հասարակութիւնը հանգիստ
և ապահով պահելու և տէրութիւնը ծաղկեցնելու

դիտաւորութեւ՝ նորոգ բարեկարգութիւններ (Թան-
զիմաթի խայրիլէ) սահմանեց, որ ամմէնիս ալ գիտենք:

Այժմ ևս այն բարեկարգական կանոնաց տւելի
հաստատութիւնը տալու, և անոնց վերաբերեալ գոր-
ծառնութիւններն ալ կարգադրելու ու բարեխառնե-
լու, նաեւ բարեկամ տէրութեանց հետ կապված սիրոյ
կապը մշտնջենաւոր պահելու համար, այս անգամ
Եպարքոսին արքունական դիր (խադդի հիւմայուն)
խրկեց, որ այս սեփերի ամսոյն 17 ին ուրբաթ օրը՝ բո-
լոր նախարարներուն ներկայ գըտնըված ժամանակը՝
արդարութեան վըճռոց ժողովոյն (մէճլիսի ահքեամի
ատլիլէին) մէջ բարձր ձայնիւ կարդացվեցաւ, և ահա
նոյն գրին միտքը ամմէնուն իմացընելու մտքը՝ անոր
օրինակը ներքեւ արպվեցաւ:

Ամ հաւատարիմ Եպարքոս. Բարձու Թագաւորա-
կան կամացս կեդրոնը ոմանք մինչև հիմա չիմացած՝
իբր թէ այս միջոցս մեր տէրութեան ներքին կառա-
վարութիւնը ուրիշ եղանակի փոխվելու վրայ կարծիք-
ներ ընելով, շինծու խօսքեր խօսելին տէրութեանս
ականջը հասաւ, որ այն կարծիքներուն անհիմն ու
սուտ ըլլալը յայտնի է. այլ կարելի է որ՝ հասարա-
կութեան միտքը շփոթելու պատճառ ըլլայ:

Ուստի տէրութեանս միտքը և բարձու հրամանս՝
ահա նորէն կը ծանուցանեմ այսպէս՝ իմ Թագաւո-
րական գահը ժառանգելէս մինչև ցայժմ՝ հասարա-
կութիւնը հանգստութեան մէջ պահելու և տէրու-
թիւնս ծաղկեցնելու դիտաւորութեանս պատճառաւ՝
նորոգ բարեկարգութիւններ (Թանզիմաթի խայրիլէ)
հաստատելու՝ ձեր ամենեցուն բացալայտ է:

Սակայն նոյն բարեկարգութիւններուն վերաբեր-
եալ մէկ քանի կանոնները թէ և անկատար մնալու պէս
եղաւ, այն ալ յայտնի է՝ որ ամմէն նորոգ բարեկար-
գութիւն շուտմը կատարելութեան աստիճանին չի
հասնիր, ի հարկէ ժամանակի կարօտ կըլլայ:

Իսկ ես ամենակալին օգնութեանը ապաւինելով՝
այսուհետեւ այն մէկ քանի նախադիշտ կանոններուն
ալ կատարելութիւն մը տալու և բարեխառնութեան
կերպիւ վարելու ջանք պիտի ընեմ:

Այս դուալ որովհետեւ բացարձակ փոխանորդս
գըտնըված ես, թէ քու կողմէդ և թէ ուրիշ նախա-

բարեկամներն հարեկարգութեամբ յառաջ վարելու և այն կանոններն ալ կատարելագործելու շարունակ փոքր ու ջանք ըլլալին:

Եւ բաց յայտնենք՝ մեր բարեկամ տերութեանց հետ ալ ունեցած սիրոյ կապերնիս՝ ըստ որում անխախտ և մշտնջենաւոր պահելու մըտքին վրայ եմ, այս գործքիս ալ՝ ձեր ամենուն հողմանէ լաւ նայիլ: Եւ այս արքունի գիրս (Խաղաղի հիւսնայունս) բոլոր նախարարներուս ներկայութեանը կարդացվելով, բարձրագոյն հրամանս ամենուն ալ հրատարակես:

Սիւսթրիայի միւշի Մէհմէտ վասիֆ փաշան իւր պաշտօնէն հանելը հարկ եղաւ: Աւստի Տիյարպէրի միւշի Միւշա սաիտ փաշան՝ որ իւր պաշտօնատարութեան կողմը երթալու դիտաւորութեամբ արքայա նիստ քաղաքը եկած է, սոյն փաշան յառաջմանէ Սիւսթրիայի կողմերը գլխաւորվելով այն տեղերուն տեղեկութիւն ունենալուն պատճառաւ՝ Արքային հրամանաւը նոյն տեղոյն միւշի կարգեցաւ: Եւ նախապիշեալ վասիֆ փաշային ալ՝ արքայանիստ քաղաքը դաւալուն և կամ ուզած տեղը կենտրոն համար՝ իրեն նամակաւ խմցուցի եղաւ:

Փառաշաւի սպարապետ (սերապեր) Ջէքերիյա փաշան խոհեմ և զօրեղ ըլլալով՝ Տիյարպէրի միւշի գլխաւորեցաւ:

Արքայի բերդին կողմնապահ (մուհաֆիզ) Փերիդ Սելիմ փաշան՝ իւր գլխաւորած պաշտօնին մէջ ազէկ ջանք ընելուն, ու յաջողակ գլխաւորելուն համար, անոր ալ փառաշաւի կողմերը եղած կրթեալ զօրաց միւշերութեան պատուոյ անունը, և վեղերութեան աստիճանաւ՝ Սոյտայի դաւառը տրուեցաւ:

Նոյնեանց բաւաշաւի կողմերը պաշտօնատար դրր վող՝ Թօփխանայի նախկին Փերիդ Բէշի փաշան ալ՝ ունեւաճութեան (Թօփիշիութեան) արհեստին լաւ հմուտ և լեզուագետ ըլլալով, Արքայի կողմնապահ գլխաւորեցաւ:

Առաւելորին արքունի նաւատորմիղը (տօնանման) երթալով՝ ասկէց յառաջ տրուած Լըրոյ դրրին մէջը յիշված էր: Այժմ ևս մեծարու Գահիր փաշային ծովապետութիւնը յանձնելուն համար, Թէ այս յարգի անձին և Թէ ծովային զօրացը վերստին իւր խնամքը յայտնելու մօք, սէֆերի ամսոյն 13 ին երկուշաբթի օրը վեհափառ Խնքնակալը՝ առաջ Մեսուտիյէ կոչված նաւը դնաց, ու անկէց ալ Փէվլիյէ ըսված նաւը:

Եւ Փերիդ փաշան ու ծովային խորհրդականը՝ նաև ուրիշ զօրապետները դիմաւորելով՝ պէտք եղած շնոր-

հակալութիւնը ցոյց տրվին: Եւ մէկ մէկ երկերկու ժամ կենտրոն ետքը՝ փառօք մեծաւ իւր արքունի ապարանքը դարձաւ:

Արքունական եկամուտին (մալիյէին) գանձարանին կողմանէ իտարե եղած մուգադաներու ու Թիմարներու, և զինամթի պէտէնները՝ նաև սէհիմի Փաիզները ու վազիֆները տրուելու ժամանակը՝ լաւ կարգադրութիւն մը ըլլալու դիտաւորութեամբ, հաշիւ (մուհասապէ) գիտցող անձի մը տեսուչ դրրվիլը հարկաւորեցաւ:

Այս մալիյէի մուհասապէյին ժողովոյն անդամներէն՝ Շէմսի Եֆէնտին բաւական տեղեկութիւն ունենալուն համար, Արքային հրամանաւը Էսհամի մուհասապէձի դրրվեցաւ: Եւ Էսհամի մուհասապէձի Էմին Եֆէնտին ալ՝ Շէմսի Եֆէնտին տեղը յիշեալ ժողովոյն անդամ կարգեցաւ:

Արդիւրիւմի միւշի մեծանուն Խալիլ քեսաֆի փաշան՝ որ ասկէց յառաջ Այտրնի զապիթիյէին հրամանատար դրրված էր, նոյն կողմէն արքայանիստ քաղաքը դաւալ ու Իրդիւրիւմ երթալու համար՝ Խնքնակալէն ելած հրամանը իրեն ծանուցված էր:

Աւստի այժմ արքայանիստ քաղաքը եկաւ, ու վեհափառ Արքային հրամանաւը իւր դէմը ներկայացաւ, որում շնորհակալութիւն ու խոնարհութիւն ցոյց տալէն յետոյ՝ իւր հրամանատարութեան կողմը գնաց:

Այլմերի մուհասաբը գլխաւորող Խօճէկեան Փաիդ Եֆէնտին իրեն յանձնված պաշտօնը լաւ կառավարելու յաջողակ չլլալուն համար, Իրդիւրու մուհասաբը լուծիւնը ու Սաղալա սանձախին ներքեւ գլխաւորած մուհասաբութիւնները մէկ ըզմէկու հետ միացվելով, յարմար և խոհեմ անձի մը յանձնվելը վայելուչ տեսնուեցաւ:

Աւստի նախկին մասարիֆաթ նաղըրի Սալիհ պէյ Եֆէնտին ուշիմ և մտացի ըլլալով, հրամանաւ Արքային՝ համարակալութեան (տէֆթերատորութեան) անուանով նախապիշեալ մուհասաբութիւնները անոր յանձնվեցան, և իրեն յարգը ու վազիւմը աւելցնելու դիտաւորութեամբ՝ առաջին ըութպէյին երկրորդ սընեֆին յատկացեալ նըշանաւ շնորհվեցաւ, որ այժմ իւր հրամանատարութեան կողմը երթալու վրայ է:

Տերութեանը նախարարներէն Սարիմ Եփէնտին Էղբայր՝ արքունի տնօրէնին խալէմը մէկհիմմէ գրող գրագիրներէն՝ Մէհմէտ հիւսնի Եփէնտին հաւատարիմ և գիտնական ըլլալով, Խնքնակալին պարգեւացը ամմէն կերպով արժանաւոր գըտնելուն համար, հրամանաւ Թագաւորին՝ խօճէկեանութիւն և միանգամայն նըշանը շնորհվեցաւ:

Նախալիշեալ Սարիմ Եփէնտին՝ Պարսկաստան գետ պանութեամբ գացած ժամանակը՝ բովը Թարգման գըտնելու միւստերին Խարահիմ ընշտի Եփէնտին ալ ցոյց տրված հաւատարմութեանը փոխարէն՝ Սահնի խամիսէ ըսված իւլէմայից աստիճանը տըրվեցաւ:

Խնչպէս որ ասկէց յառաջ տըրված Լըրոյ գըրին մէջը յիշվեցաւ. եպարքոսին մէքթիւպճիներուն առաջին սընըֆի խիւլէֆաներէն ամէտի օտան պաշտօնատար գըրվող Բաիֆ Եփէնտին, ու Մահմուտ նէտիմ պէյին, և Էրկըրդ սընըֆի խիւլէֆաներէն՝ առաջին սընըֆը անցնելով ժամանակաւոր պաշտօնատար գըրվող Բիֆաթ պէյին, ասոնց տեղերը մէքթիւպճի օտային Էրկըրդ ու Էրրորդ սընըֆի խիւլէֆաներուն յառաջագնէներէն՝ յարմար անձանց ընտրելի ու գըրվելը հարկ եղաւ:

Աստի հրամանաւ Թագաւորին՝ Էրկըրդ սընըֆի խիւլէֆաներէն՝ միւստիլի վէքիլ գըտնելու Ալի Եփէնտին յիշեալ Մահմուտ պէյին տեղը առաջին սընըֆը անցաւ. և մեռնող ֆէրթէվ փաշային տըղան Շէհապ պէյն ալ Բիֆաթ պէյին տեղը առաջին սընըֆի մէջ ժամանակաւոր պաշտօնատար գըրվեցաւ. և Էրրորդ սընըֆէն Ադա պէյ ու ֆէրթէվ պէյն ալ Էրկըրդ սընըֆը անցան. և այս յիշեալ անձանց նըշաններն ալ շնորհվեցան:

Թէրսանէյին նաւապետներէն Իզզէթ ու Ապտուլահ Նաւապետները՝ Էրկար ատեն Թէրսանէյին մէջ իրենց գործքին պարտաւելով, ծովային արհեստներուն հմտութիւն ըստացերէն. և մանաւանդ անցեալները ֆառաշամի պատերազմին ալ քաջութիւն ցոյց տըրվերէն:

Եւս ասոնց ջանքը աւելցընելու պատճառ ըլլալու համար, Իզզէթ նաւապետին՝ ֆըրդաթայի, և Ապտուլահ նաւապետին ալ գըրվելի նաւապետութեան աստիճանները բարեխնամ Արքայէն շնորհվելով, պէտք եղած նըշանները ու սուրերը տըրվեցան:

Ժամանակէ մը ՚ի վերէր՝ որ յիւսկիւտար սէլիմիէ ըսված ձմերանոցը (խըշլան) կը նորոգվէր. որ այժմ լրացած ըլլալով՝ վսեմափառ Արքայն Էրթալու ու շըջագայելու կամք ըրաւ:

Աստի անցեալ մուհարրէմի ամսոյն 29 ին Էրէքշաբթի աւուր ժամը հնգին ատենները՝ եպարքոսը ու գէնպետը, սպարապետ ու ծովապետ փաշաները, վաճառականութեան գործոց տեսուչը, ու արտաքին իրաց կառավարիչը, արքունական Էկամուտին վերակացուն, նաև Թագաւորական յատուկ զօրաց միւշէրը՝ ասոնք ամմէն ալ հոն գըտնելով, և յիշեալ ձմերանոցին գըռնէն մինչև հարէմ խիլէֆի ըսված նաւահանգիստը գըռնդ մը ձիաւոր զօրք կանգնելով՝ Էրբ Խնքնակալին գալտեանը կըսպասէին, նոյն ժամայն մեծաւ փառօք բարեխնամ Թագաւորը իւր յատուկ պաշտօնեաները հետը առած՝ իր նաւովը նոյն նաւահանգիստը գնաց:

Եւ ասկէց պատրաստեալ ձին հեծնալով՝ նոյն ձմերանոցին մէջը եղած ամարանոցը (քէօշիլ) Էրթալու ատենը՝ այն զօրացը կողմանէ Արքայ մեր յաւիտեան կացցէ ըսելով բարեմաղթութիւններ եղաւ, և քսանը մէկ անգամալ Թնդանօթ (Թօփ) նետվեցաւ:

Եւ մեծազօր Արքայն՝ նոյն ամարանոցին մէջը քիչ մը հանգստանալէն յետոյ՝ այն ձմերանոցին ամմէն տեղը շըջագայելով հաւանեցաւ, և այսպէս այն զօրացն ալ իւր գըռթը և խնամքը ցոյց տալէն ետքը՝ իւր սպարանքը դարձաւ:

